

De maquis i bandolers

Carles Montpart Tura

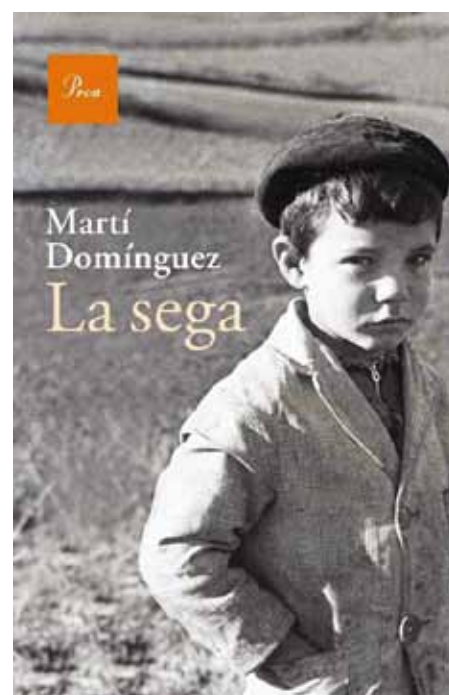
Ara fa dos anys, des d'aquestes mateixes pàgines de latortugaavui, donàvem notícia de les novetats literàries de dos dels novel·listes catalans actuals més premiats. D'una banda, parlàvem de la novel·la El fracassat, de Martí Domínguez, centrada en la figura del pintor Paul Cézanne (núm. 13, juny 2013) i, de l'altra, de Dos amics de vint anys, la reconstrucció novel·lada dels anys de joventut de Salvador Espriu que va publicar Sebastià Alzamora (núm. 17, novembre 2013). Aquesta tardor tots dos han tornat a presentar les seves noves creacions.

Les vides novel·lades

L'escriptor valencià Martí Domínguez (Madrid, 1966) va assolir una notable rellevància literària a partir de tres obres que constituïen un interessant retrat novel·lat del segle XVIII, especialment centrat en tres grans figures de la Il·lustració: Georges-Louis Leclerc, comte de Buffon —naturalista, escriptor i un dels homes que millor van representar l'esperit il·lustrat francès—, Voltaire i Goethe. Es tractava de *Les confidències del comte de Buffon* (Tres i Quatre, 1997), *El secret de Goethe* (Edicions 62, 1999) i *El retorn de Voltaire* (Destino, 2007). Aquestes novel·les van ser objecte d'una molt bona acollida, tant per part del públic com de la crítica, i van obtenir diversos i importants guardons.

En la seva última novel·la fins ara, *El fracassat* (Proa, 2013), Domínguez ens proposava un canvi d'època —passàvem del segle XVIII a finals del segle XIX— i ens reconstruïa amb un gran encert literari l'ambient artístic que girava al voltant del

naixement del grup de pintors coneguts com a "impressionistes". Tot i que els grans protagonistes de la novel·la eren Paul Cézanne i Camille Pissarro, pel text vèiem desfilat tots els pintors que acabarien marcant una època i que representarien el punt de partida de la pintura moderna: Manet,

Monet, Renoir, Degas i Sisley, entre els més coneguts actualment.

Una història de maquis

Amb la seva darrera novel·la, *La sega* (Proa, 2015), Martí Domínguez, fa un pas més d'acostament a l'època contemporània i ens ofereix una apassionant i commovedora història d'amor i violència centrada en l'activitat dels maquis al Maestrat. L'obra ens narra, a través de la mirada retrospectiva d'un nen de deu anys —un punt de vista que constitueix un dels grans encerts de la narració— la dura vida dels masovers a les muntanyes de Penyagolosa, entre Terol i Castelló, durant les campanyes de la Guàrdia Civil contra els maquis entre els anys 1947 i 1950. Els masovers, atrapats entre les exigències dels guerrillers

i la violència dels guàrdies civils, acaben essent l'ase dels cops d'una situació que no deixa de ser la conseqüència funesta d'una guerra que fa anys que s'ha acabat però que rebrota constantment en la vida de cada dia de la gent corrent.

La idea de la novel·la ens l'explica el mateix autor: "*Em vaig comprar un mas a la zona del Maestrat, i a poc a poc vaig anar coneixent aquestes històries. Són vides encreuades i cap biografia és exactament com l'escrit, però tot és cert. Els masovers han estat els grans oblidats en pro d'un progrés urbanita, i l'abandonament dels masos del Maestrat s'atribueix a l'economia i al poder d'atracció del litoral, però hi va haver una espècie de cansament i esgotament del model de vida*". Més endavant, i en relació al contingut de la novel·la, Domínguez explica el

següent: "*Volia descriure també la vida del mas i el paisatge, que és d'una enorme bellesa*". (AVUI, 27-10-2015).

L'ambientació històrica de la novel·la, magnífica, es complementa perfectament amb la relació amorosa entre una de les protagonistes, Teresa, i el Ferroviari, un dels guerrillers, i ens ve servida, com sempre a les novel·les de Martí Domínguez, per una acurada sensibilitat lingüística que en aquest cas ha consistit també en un meritori esforç per recuperar el lèxic del Maestrat. La història de Goriet, l'innocent narrador d'aquesta trama plena de violència, és una de les grans troballes narratives de la novel·la. Talment una novel·la d'iniciació, el lector assisteix al descobriment per part del jove protagonista —de la mà del mestre don Aureli— del valor de la natura, en un camí d'accés al coneixement i a la cultura que obre l'única porta d'esperança possible enmig de tanta irracionalitat. Una tesi que per a l'autor valencià ja s'ha convertit en un autèntic *leit-motiv* de tota la seva obra.

Els maquis reals: La Pastora i Quico Sabaté

Si la lectura de *La sega* desperta en algun lector l'afany d'aproximar-se a d'altres textos literaris relacionats amb els maquis, podem recomanar una interessant novel·la d'Alicia Giménez Bartlett, flamant guanyadora del darrer premi Planeta. Es tracta de *Donde nadie te encuentre* (Planeta, 2011), obra amb què l'autora va

obtenir el premi Nadal 2011 i que reconstrueix de forma novel·lada la vida de Teresa Pla Meseguer, més coneguda com *La Pastora*. Escrita amb una estructura detectivesca, la novel·la planteja la investigació que du a terme un psiquiatre francès i un periodista català al voltant de l'enigmàtica figura d'un dels últims maquis de la península. La intrigant personalitat de La Pastora, un nen nascut amb una malformació congènita que li havia amagat el sexe i que va fer que el seu pare decidís registrar-la com a nena, serveix a l'autora per fer un minuciós retrat de les motivacions de lluita i les condicions de vida dels maquis del Maestrat. La novel·la alterna la narració en tercera persona de la investigació que duen a terme els protagonistes sobre el terreny amb un text en primera persona en què La Pastora explica detalladament la seva infantesa i els motius que la van dur a enrolar-se amb els maquis i a convertir-se en membre d'una partida a la qual s'atribuïa

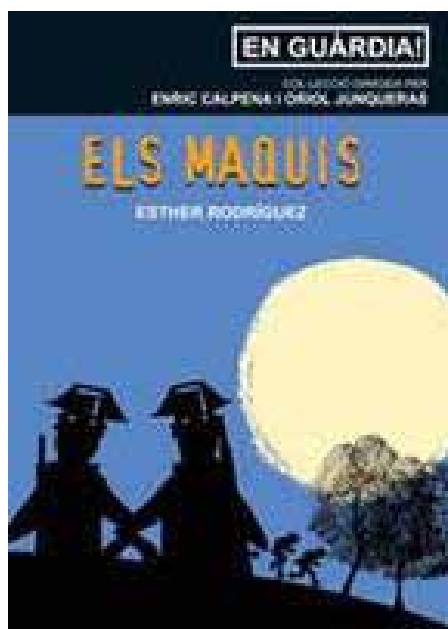
l'assassinat de nombrosos guàrdies civils i diversos alcaldes. Una obra que combina hàbilment la documentació històrica, la intriga i la ficció novel·lesca.

Un altre dels maquis llegendaris de la postguerra va ser el lluitador antifranquista Francesc Sabaté i Llopart, més conegut com a Quico Sabaté. D'aquest maqui tenim una detalladíssima reconstrucció novel·lada dels seus darrers dies gràcies a les investigacions de l'estudiós palauenc Joan Ventura i Ballbé. Es tracta del llibre *Tren correu 1.104. El darrer viatge del Quico Sabaté i els seus quatre companys* (Edithot, Palau-solità i Plegamans, 2010), on es relata minuciosament —a través d'una recreació literària molt documentada— el viatge que entre finals de 1959 i principis de gener de 1960 va dur Quico Sabaté des de Perpinyà —d'on acabava de sortir de la presó— fins a Sant Celoni, on finalment, el 5 de gener, amb 44 anys, va ser mort per un escamot de la Guàrdia Civil. Quico Sabaté, juntament amb La Pastora, Ramon Vila Capdevila "Caracremada" i Josep Lluís Faceries, van constituir un autèntic malson per a les autoritats franquistes perquè en certa manera representaven la pervivència dels ideals republicans en una Espanya que formalment ja havia tancat el període bèl·lic i que presumia dels famosos anys de pau. Un bon resum de l'origen i el desenvolupament dels maquis es

troba al llibre de la periodista Esther Rodríguez *Els maquis* (Cossetània Edicions, 2005), que és el primer volum de la sèrie de divulgació històrica "En guàrdia!" dirigida per Enric Calpena i Oriol Junqueras.

Els bandolers

Sebastià Alzamora (Llucmajor, 1972) és un escriptor que ja té publicada una obra literària d'un gruix i d'una qualitat considerable. Pel que fa a la narrativa, ha obtingut premis de novel·la amb obres com *L'extinció* (Edicions 62, premi Documenta 1999), *Sara i Jeremies* (Proa, premi Ciutat de Palma 2002), *La pell i la princesa* (Destino, premi Josep Pla 2005) i *Crim de sang* (Proa, premi Sant Jordi 2011). Quant a la seva obra poètica, ha publicat diversos reculls que li ha

tant per part dels lectors com de la crítica. Destaquen, entre d'altres, *Mula morta* (Proa, 2001), *El benestar* (Proa, 2003) i *La part visible* (Proa, 2009, premi Carles Riba 2008). Actualment publica una columna cada dia al diari *Ara*.

En la darrera novel·la publicada fins ara, *Dos amics de vint anys* (Proa, 2013) Alzamora es posava en la pell de Salvador Espriu i ens narrava, en primera persona, la crònica de la seva fructífera amistat amb Bartomeu Rosselló-Pòrcel. Es tractava d'un exercici literari arriscat que acabava convertint-se en un magnífic, emotiu i versemblant relat d'uns anys d'esperança en què els dos joves autors creien que tot era possible. Alzamora aconseguia una recreació de la veu d'Espriu molt encertada gràcies a la utilització d'un llenguatge eficaçment expressiu i evocador. El text —que al final descobríem que era una narració, una novel·la, de fet, escrita pel mateix Espriu i donada a llegir a Amàlia Tineo— constituïa la rememoració que l'autor feia de les vivències que van des de l'inici de la seva relació d'amistat amb Rosselló fins a les hores prèvies a la seva mort.

La nova novel·la de l'escriptor mallorquí, *La malcontenta* (Proa, 2015), ens presenta també, com l'altra obra que hem comentat, un món rural ple de violència i de comportaments salvatges.

En aquest cas, la història se situa al primer terç del segle XIX i la protagonitza la jove Antònia Suau —personatge fruit de la imaginació de l'autor—, la Malcontenta, la qual, a partir de la contemplació de l'execució pública del seu amant, el mític i temut bandoler real de Lluçmajor Joan Durí, ens donarà a conèixer la seva vida, una història plena d'enfrontaments, revenges i assassinats. En la novel·la d'Alzamora, escrita en un vigorós mallorquí, predomina el diàleg entre els diversos personatges de manera que la lectura avança amb una gran fluïdesa. L'acció se situa al sud de l'illa de Mallorca —entre Algaida, S'Arenal i Lluçmajor— i ens proposa una interessant contraposició entre la violència dels bandolers i la seva capacitat, malgrat tot, de ser protagonistes d'un gran amor. Potser no estem davant de la millor novel·la d'Alzamora, perquè ni la trama ni la gran fragmentació estructural amb què se'ns presenta l'acció acaben de ser, al meu entendre, prou arrodonits. De totes formes, i encara que només sigui per la mestria en l'ús dels diàlegs, *La malcontenta* ja val la pena de ser llegida.

